

מושגים

שפה (Language) - מערכת סמלים אנושית נרכשת ומשתנה, שנעשה בה שימוש להבעה עצמית או ליצירת קשר בין פרטים.

להג (Dialect) - מערכת בתוך שפה. יכולות להיות כמה מערכות sub-dialects המשתנות ע"פ אזורים גיאוגרפיים.

אובדן שפה (Language loss) - מות דוברי השפה וכתוצאה מכך איבוד הדרגתי של השימוש בשפה, עד כדי השארות דובר אחרון ואפילו העלמות מוחלטת.

מידען (Informant) - אחד מדוברי השפה, אשר הבלשן ניזון על המידע הלשוני הניתן ממנו ויכול להקליטו ולרשום את הנתונים המתקבלים בשאלון לשוני.

שאלון לשוני (Questionnaire) - אגד שאלות לשוניות המחוברת על-ידי הבלשן ומופנה אל המידען, במטרה להפיק מידע לשוני רב ככל הניתן על שפה מסוימת או להג מסוים.

מושגים לשיעור 2

"נוסטרטי" (Nostratic) - מלטינית מהמלה nostre "שלנו", כלומר "השפה המשותפת העתיקה שלנו, אנו, בני-האנוש". תיאוריה שצמחה ברוסיה ולה שורשים קומוניסטיים-סוציאליסטיים, המבקשים למצוא את הדומה בכל דבר וכאן – בשפה קדומה אחת של כל (רוב) בני האנוש בימים עברו.

פסאמטיק (פסמטיקוס) (Psamtic ~ Psammetichus) - על-פי ההיסטוריון היווני הנודע הרודוטוס, חי לו שליט מצרי בשם פסאמטיק במאה השביעית לפני הספירה, אשר ביקש לערוך ניסוי בתינוקות שבודדו מחברה אנושית ולמצוא באיזו שפה ידברו את המילה הראשונה שלהם. על-פי אגדה זאת, המילה היתה בשפה הפריגית, שבינתיים כחדה מהעולם.

התיאוריות של אוטו יספרסן (Otto Jespersen) - הבשיל הדני הזה, שחי בין השנים 1860-1943, ביקש למצוא חמש תיאוריות בעלות שמות ילדותיים, המתחקות אחר המשותף בהתפתחות השפות הראשונות בכל רחבי-העולם.

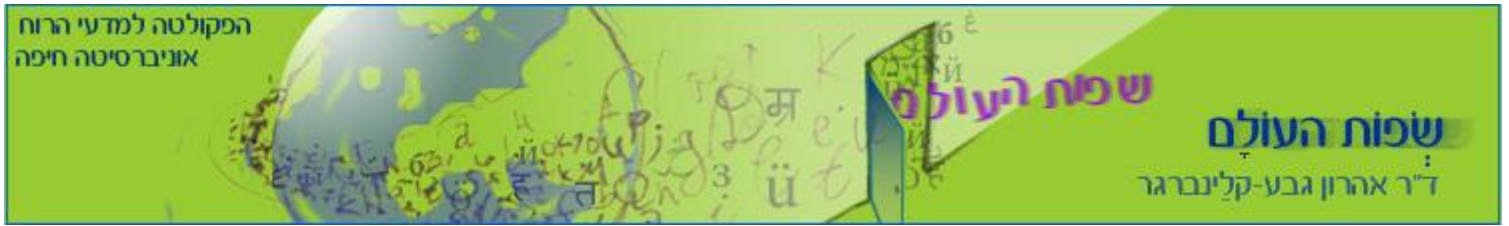
"ילדי הזאב" - מונח שהמציא לוסיין מאלסון (Lucien Malson) בשנת 1972 והוא בבחינת שם כולל של סיפורים אודות ילדים שחיו בבידוד מוחלט, החל משנת 1344 ועד 1970 בנקודות שונות ברחבי העולם. הנסיון היה לבחון באיזו שפה דברו אותם ילדים ומהם מאפייניה.

אבראהים אל-כוני - סופר ובלשן לובי, נולד בשנת 1948 וכתב ספרים רבים הבאים לפתח את התיאוריה הנוסטרטית, תוך ניסיון לעגן אותה לגבי השפות השמיות והחמיות.

סר ווליאם ג'ונס (Sir William Jones) - בקש בשנת 1786 לבחון באופן סיסטמתי מילים בשפות שונות, שלהם צליל דומה ומשמעות סמנטית קרובה.

וולאדיסלב איליץ'-סוויטיץ' (Владислав Маркович Иллич-Свитыч) - בלשן רוסי בעל-שם (1934-1966). האב המייסד של התיאוריה הנוסטרטית המשווה. החל לחבר את המילון המשווה השלם של השפות הנוסטרטיות.

אהרון דולגופולסקי (Aharon Dolgopolsky) - בלשן יהודי ממוצא רוסי, יליד 1930. עלה ארצה ולימד באוניברסיטת חיפה בחוג ללשון עברית. ממשיכי דרכו של איליץ' סביטיץ' ומחבר של ספרים ידועים בתחום התיאוריה הנוסטרטית (ראה מקורות בקריאת רשות).

מושגים לשיעור 3

אוגוסט שליכר August Schleicher (1868-1821) - בלשן גרמני, שהמציא את המונח "משפחות-שפות" (Stammbaumtheorie). הוא התייחס לשפות כאל איבר-חי היכול לצמוח או להתכלות בהדרגה.

אוגוסט וילהלם פון שליגל August Wilhelm von Schlegel (1845-1767): ממציאי הבלשנות הטיפולוגית, לאבחנה בין טיפוסים שפות שונות מבחינה לשונית.

מיון גנטי (Genetic Classification) - חלוקת משפחות-השפות על-פי ראייה היסטורית-גנטית, כדוגמת התיאוריה הנוסטראטית.

מיון טיפולוגי (Typological Classification) - חלוקת משפחות-השפות על בסיס לשוני (על-פי הקריטריונים הבאים: הגה, צורות, תחביר, אוצר-מילים) וכן על-פי טיפוסים לשוניים (למשל שפות מדבקות).

משפחות שפת (Families of Language) - קבוצת שפות בעל מנה-משותף על בסיס היסטורי או/ו לשוני משותף. כאשר המרחק בין שפות רב יותר, לא משתמשים במונח "משפחה" אלא במונח Phylum.

פילולוג (Philologist) - הפילולוג הוא חוקר של ההיסטוריה של השפה וכן של טכסטים לשוניים היסטוריים. יש לעתים פילולוגים של שפות משוות (Comparative Philologists). הגישה הבלשנית המודרנית נוטה לחקור מידע היסטורי באופן יותר סלקטיבי, כחלק מהדיון בנושאים רחבים יותר בתיאוריות לשוניות.

פרוטו שפה (Proto-Language): ניתן לשחזר שפה היסטורית ראשונית של משפחת-שפות ספציפית, ע"י הסתעפות ענפי עץ-המשפחה לענף ראשוני.

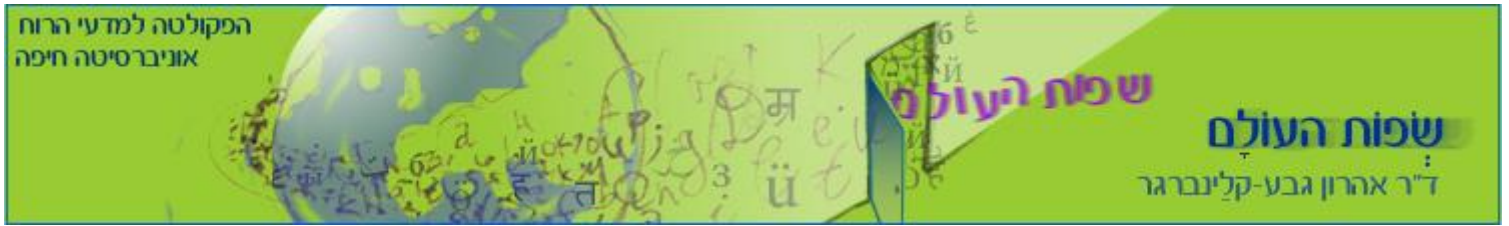
שפות מדבקות (Agglutinative or Agglutinating Languages) - השפות הבאות: תורכית, פינית, יפנית, סוהילית, נוטות להוסיף, כלומר להדביק, כמה מרכיבים לשוניים זה לזה, כך שנוצרת מעין מילה "מולחמת" אחת ארוכה ולעתים ארוכה ביותר, הלוכדת בתוכה למעשה משמעות שלמה, כעין משפט שלם.

שפות סינתטיות (Synthetic Languages or Inflecting or Fusional Languages) - שפות כדוגמת היוונית, הלטינית, ערבית ועברית הכוללות במילה אחת (שהיא איננה ארוכה כמו במקרה של השפות המדבקות) כמה מרכיבי-משמעות, למשל זמן וגוף.

שפות מבודדות (Isolated or Independent Languages): שפות שאינן שייכות לקבוצת משפחות כלשהי ואין שום שפה אחרת שדומה או שייכת אליהן, כדוגמת הבסקית בצפון ספרד.

שפות פידג'ין וקריאול (Pidgin and Creole Languages): שפות שנוצרו ברובן במגע בעקבות יחסי אדונים ועבדים (ולפעמים בעקבות קולוניאליזציה). שפות אלו הן פשוטות במבנה והן מורכבות מהשפה האירופאית (למשל צרפתית או אנגלית או שפה אחרת) ועם שפות מקומיות, שעשויות לכלול בחובן שפות אירופאיות נוספות (למשל בהאיטי ופואה ניו-גינאה).

שפת האספרנטו (Esperanto): הומצאה ב-1887 על ידי הרופא הפולני היהודי אליעזר לודוויג זמנהוף (Ludwig Zamenhof).

מושגים

אלבנית - ענף בקבוצת השפות ההודו-אירופי, שחוזר היסטורית לשפה האילירית, שהיתה נפוצה באזורים נרחבים מעבר לאלו של אלבניה של היום. באלבנית המודרנית שני להגים עקריים: גג ו-טוסק.

אפריקנס (Afrikaans) - שפה הודו-אירופית שהגיע בעקבות התפתחות של מתיישבים מהקבוצה ההולנדית-פלמית שעברו להתיישב בדרום אפריקה.

גראבאר- השפה הארמנית הספרותית העתיקה. כיום קיימים בארמנית כמה להגים, הנחלקים לשתי קבוצות עקריות: ארמנית מערבית וארמנית מזרחית.

וויליאם ג'ונס (William Jones) 1746-1794 - חוקר בריטי חלוץ בתחום חקר הסנסקריט. ערך השוואות בינה ליוונית וללטינית.

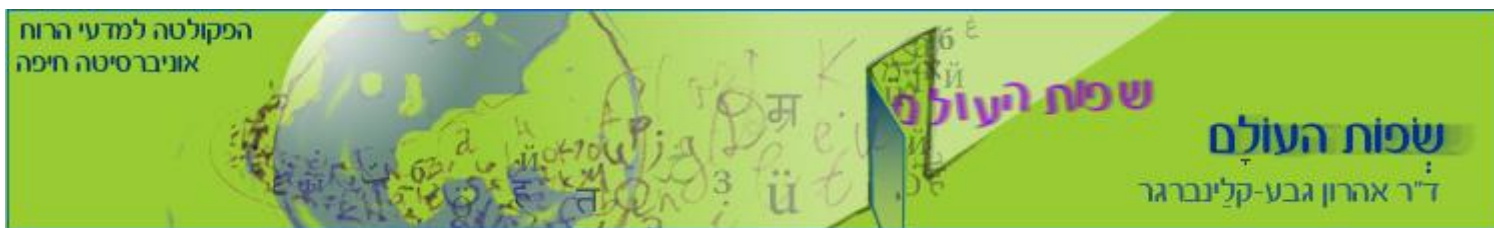
חתי - שפה עתיקה בענף האנטולי של משחת-השפות ההודו-אירופית. **פרוטו הודו-אירופאית (Proto Indo-European)** השפה ההודו-אירופאית הראשונית המשוחזרת, כפי שהיא מוערכת שהייתה קיימת ע"פ הבלשנים מתוך הסתעפות העץ הלשוני, כראיה גנטית ומתוך שחזור תופעות לשוניות ואוצר-מילים, בראיה היסטורית-טיפולוגית.

יידיש - שפה יהודית השייכת לענף הגרמאני המערבי וכוללת בחובה מילים רבות מעברית ומשפות סלאביות שונות. בעלת מבנה תחבירי שונה משל הגרמנית. נחלקת לכמה ענפים: יידיש מזרחית, ליטאית ומערבית (נכחדה). עדיין מדוברת ונכתבת באותיות עבריות, הכוללות סימנים גראפיים נוספים.

סנסקריט: שפה הודית עתיקה ספרותית, השייכת לענף ההודו-איראני במשפחת השפות ההודו-אירופאית. ההכרות עם הסנסקריט, הביאה חוקרים לבחון את הקשר בין שפות שנמצאו באירופה עם שפות בהודו ואיראן.

הענף הבלטו-סלאבי: ענף במשפחת-השפות ההודו-אירופאיות, הכולל גם את השפות הסלאביות (כגון רוסית, פולנית, צ'כית, סרבית, קרואטית ובולגרית) וגם את השפות הבלטיות (לטבית וליטאית).

השפות הרומאניות - ענף בקבוצה האיטאלית של השפות ההודו-אירופיות הכולל למשל צרפתית, ספרדית, פורטוגזית, איטלקית, רומאנית ועוד.

מושגים

געז - השפה האתיופית הקלאסית, שהיא שפה שמית לחלוטין, בשעה שהשפה האמהרית, המדוברת כיום באתיופיה, הינה שמית למחצה.

דיגלוסיה - שימוש בשני רובדי שפה בתוך שפה אחת, למשל בערבית משמשת השפה הספרותית לצד הלהג המדובר בכל איזור ואיזור, כאשר הלהג משמש לחיי היומיום, בעוד השפה הספרותית משמשת לכתיבה, קריאה ולרוב אמצעי-התקשורת.

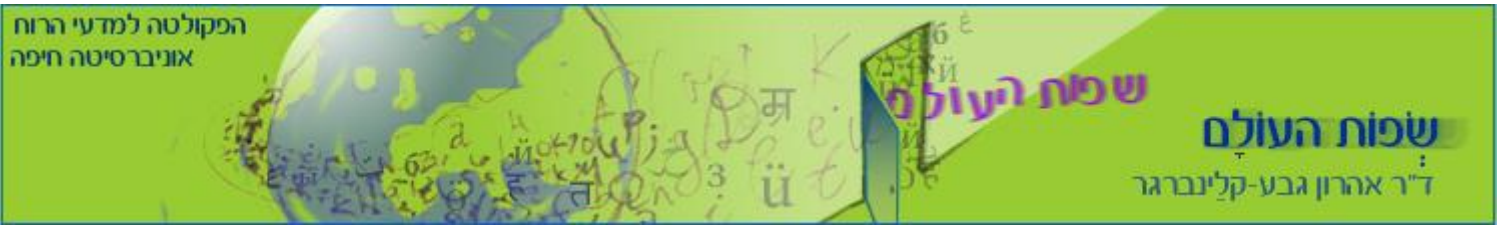
לינגווא פרנקא (Lingua franca) – שפה בינלאומית, בתקופות שונות של ההיסטוריה, למשל: יוונית או ארמית או בימינו האנגלית.

מהרי לעומת אמהרית - יש להבדיל בין שפות אלו! טעות נפוצה היא להחשיבן כאחת! שפת המהרי שייכת לענף השפות המודרניות של דרום-ערב ואילו האמהרית היא שפתה הרשמית של אתיופיה, שהינה בעלת מאפיינים שמיים מחד-גיסא וכושיתיים מאידך-גיסא.

המלטזית (Maltese) – שפת האי מלטה, הממוקם כ-95 ק"מ דרומית לסיציליה. מלטה שייכת כיום לשוק האירופאי המשותף ולפי-כך שפתה היא שפה רשמית של השוק האירופאי. שפה זאת היא שמית ללא כל צל של ספק, אך יש הבדל מהותי בין הדרך בה רואה אותה העם המלטזי ובין העובדות המדעיות: המלטזים רואים בשפתם פניקית מודרנית (אחות של העברית הקדומה) ואילו בפועל היא להג ערבי תוניסאי, שבעקבות היותה של מלטה נמל חשוב בתקופת מלחמות-הצלב, היותה תחת מנדט בריטי במשך 164 שנה וקרבתה הפיזית-גיאוגרפית לאיטליה – שפגה השפה המלטזית השפעות אירופאיות בעיקר מן האנגלית והאיטלקית. למרות שמלטה היא כיום נוצרית, בתקופות ארוכות היו תושביה מוסלמים והם חזרו לנצרות בזמן מסעות-הצלב. יוצא איפוא, כי המלטזית היא תלכיד של להג ערבי עם שפות אירופאיות והיא נשמעת יותר אירופאית משמית. המלטזית נכתבת באותיות לטיניות לטיניות המשקפות את ההיסטוריה של המילים השמיות בכתב בעיצורים שאינם נהגים כבעבר בלהג הערבי.

פצחא (נהגה פוסחה فصحي) - השפה הערבית הקלאסית או הספרותית המודרנית.

שפות מודרניות של דרום-ערב (Modern South Arabian Languages) - שפות שמיות מודרניות שמקורן בשבאית העתיקה ומדוברות כיום באזורי הגבול בין תימן לעומאן, באי סוקוטרה (שייך לתימן) ובסעודיה.

מושגים

אדמון אדמונט Edmond Edmont – הוא אמנם היה סה"כ חנווני, אך ידוע בהיסטוריה של הדיאלקטולוגיה כדמות חשובה מאד, שכן אוזנו היתה כה חדה, עד כי יכל להבחין בדקויות הקטנות ביותר בקרב מידענים ולכן מינה אותו ז'ול גילירון למחקר-השטח הדיאלקטולוגי הראשון מסוגו בעולם, שנערך בצרפת.

אטלס לשוני - אטלס הכולל מידע לשוני. במקרה של אטלס דיאלקטולוגי (להגי) הוא כולל מפות המכילות איזוגלוסות, איזולקסים וכן פרטים על עדות.

אידיולקט (Idiolect) - להג של אדם אחד, שכן לכל אדם מאפיינים לשוניים הייחודיים רק לו.

איזוגלוסה (Isogloss) - קו תוחם במפה לשונית לתופעה לשונית ספציפית.

איזולקס (Isolex) - קו תוחם במפה לשונית לשימוש במילה ספציפית.

בנשטדט, פיטר Peter Behnstedt חוקר ממוצא גרמני, נולד 1946. הוציא אטלסים לשוניים רבים בתחום הדיאלקטולוגיה הערבית. החשוב שבהם יצא בשנת 2005.

ברגשטרסר, גוטלהף Gotthelf Bergsträßer (1915) - חוקר גרמני של שפות שמיות שנפטר בשנת 1933. הראשון שערך מחקר-שדה לשוני בסוריה-א"י והוציא אטלס לשוני בשנת 1915. השתמש בטכסט פסיאודו-מדובר ובקש את המידענים שיקראו אותו בלהג שלהם.

גילירון, ז'ול Jules Gilliéron (1926-1854) - בלשן דיאלקטולוג צרפתי, שערך לראשונה מחקר-שדה להגי בצרפת בשנת 1896.

דיאלקטולוג - בלשן חוקר בתחום הלהגים.

וורייט, ג'וזף Josef Wright (1905) - בלשן אנגלי, שהוציא את המילון הראשון ללהגים, במקרה זה להגים של הלשון האנגלית English - Dialects Dictionary (EDD).

ונקר, גאורג Georg Wenker (1911-1852) - חוקר גרמני, שבשנת 1876 שלח שאלונים לשוניים לאזרחי צפון גרמניה בדואר. מחקר דיאלקטולוגי ראשון מבחינה היסטורית, אך איננו מחקר-שטח במהותו הראשונית.

יוקרה (Prestige) - יוקרה חברתית של להג מסוים ולכן להגים אחרים נוטים לחקותו, למשל להג של עיר מסוימת, שהיא חשובה חברתית וכלכלית.

לקט (Lect) - טקסט שונות או הבדל חברתי או רגיונאלי (גיאוגרפי), שיש לו תפקיד מזהה סוציו-לינגוויסטי בתוך קהילת דוברים. קיימים כמה סוגי לקט: סוציולקט, רגיולקט ואידיולקט.

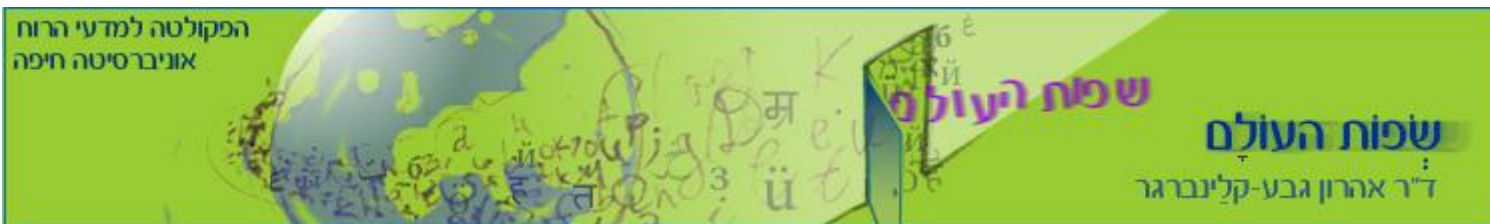
מחקר-שטח דיאלקטולוגי (Dialectological Fieldwork) - מחקר המתבצע בשטח לאיסוף חומר על להגים, באמצעות ראיונות מוקלטים ומילוי שאלון לשוני. ישנם כללים מסוימים להתנהגות במחקר זה, בכדי להשיג תוצאות טובות מדעית.

מידען (Informant) האדם המוסר מידע לשוני להגי ועמו עורכים כיום הקלטה המתעדת את הלהג שלו וכן לעתים ממלאים עמו שאלון לשוני.

סוציולקט (Sociolect) - "משלב לשוני" המתבטא בלהג של מעמד מסוים בחברה (למשל לשון-דייגים, לשון פושעים, לשון אנשי-מאפיה).

שאלון לשוני (Linguistic Questionnaire) - חוברת הכוללת כמה עשרות עמודים של שאלות המופנות למידען על-ידי הדיאלקטולוג במחקר-השטח. רישום המילים מתבצע בתעתיק פונטי.

תעתיק פונטי (Transcription) - תעתיק לשוני מדויק ביותר על-פי האגודה הבינלאומית הפונטית (IPA) לרישום הקלטות ושאלונים של המידענים במחקר-השטח.

מושגים

אטימולוגיה - תחום בתורת המשמעים העוסק בגלגולי המילים ומוצאן. האטימולוגיה יכולה להיות מדעית או עממית. לעתים, האטימולוגיה העממית גם היא נכונה.

אספקט - הזמן הסמנטי המובע בפועל. למשל "ויאמר" = הוא אמר (בעבר), אך מן הבחינה הצורנית יש כאן זמן עתיד.

גיזרון (אטימון) – המשמע ההיסטורי וגלגוליו: מאיזו שפה צמח ובאיזו משמעות וכיצד השתנה עם השנים (ולו מן הבחינה הסמנטית). **אטימולוגיה** - תחום בתורת המשמעים העוסק בגלגולי המילים ומוצאן. האטימולוגיה יכולה להיות מדעית או עממית. לעתים, האטימולוגיה העממית גם היא נכונה.

גניטיב אנליטי – צורת סמיכות המשתמשת במילית לשם פירוק המבנה הסינתטי.

גניטיב סינתטי – צורת סמיכות מורכבת, שאיננה משתמשת במילית אנליטית מפרקת והיא אופיינית על-פי-רב לשפות שהיו. יש בהן יחסות.

הגה אטום – עיצור בו מיתרי הקול אינם רוטטים (למשל "ס").

הגה קולי - עיצור בו רוטטים מיתרי הקול כגון "ז".

הומוגרף (Homograph) - מילה הנכתבת (למשל בשתי שפות שונות) באותו כתיב, אך יש לה משמעות שונה.

מבנה טיפולוגי SVO - מבנה משווה טיפולוגית מבחינה תחבירית בין כל שפות העולם, לגבי סדר המרכיבים התחביריים בהן (S= נושא=Subject, V=פועל=Verb, O=מושא ישיר=Object).

הומונים (Homonym) – מילה בעלת אותו צליל, אך לא באותה משמעות.

טונים – בשפות לא מעטות בעולם נמצא טונים (למשל טון עולה, טון יורד, טון יורד ועולה ועוד). טונים קיימים בעיקר בשפות בהן מבנה ההברה קצר ולכן נוצרות מילים רבות הדומות בצלילן. הדרך היחידה להבחין ביניהן מבחינת המשמעים – היא על-ידי שימוש בטונים בדיבור.

טרפז התנועות - מבנה בעל צורה הנדסית של התנועות, כפי שהן ממקומות בחלל-הפה. ישנן שפות שטרפז זה מכיל יותר תנועות בהשוואה לאחרות.

יחסה – צורן (בד"כ סופי) המסמן את תפקידה התחבירי של המילה במשפט. ישנן שפות רבות בעולם בהן קיימות יחסות (שפות סינתטיות).

יידוע – שימוש בצורן מידע בניגוד לסתימות (מצב בו אין יידוע של המילה).

מבנה טיפולוגי SVO - מבנה משווה טיפולוגית מבחינה תחבירית בין כל שפות העולם, לגבי סדר המרכיבים התחביריים בהן (S= נושא=Subject, V=פועל=Verb, O=מושא ישיר=Object).

מודוס – המבנה הצורני המובע בפועל, בלי להתחשב בסמנטיקה המובעת בו, למשל "יכתב" – השורש "כ,ת,ב" בעתיד- גוף נסתר.

סתימות – מצב בו אין יידוע של המילה.

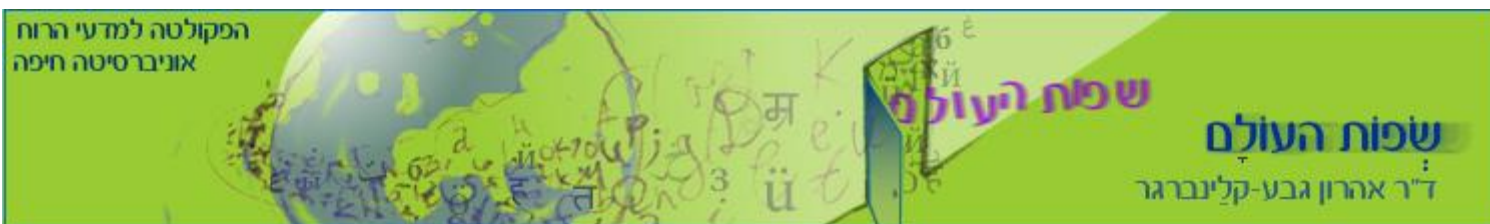
עיצור (Consonant, C) – הגה שבו נעצר זרם האוויר.

עיצורים הדופים (Ejective consonants) - עיצורים סותמים לא ריאתיים שבמהלך הגייתם זרם האוויר מווסת באמצעות פיקת הגרון ולא באמצעות הריאות (שפות שמיות-דרומיות, קווקזיות, כושיות ועוד).

עיצורים מצוצים (Clicks) - עיצורים סותמים לא ריאתיים שבמהלך הגייתם זרם האוויר איננו מווסת באמצעות תנועת הסרעפת. עיצורים הנמצאים בעיקר בשפות אפריקאניות (למשל הקבוצה הח'ואסנית).

עירור - מנגנון זרימת האוויר, הכולל עיצורים ריאתיים ולא ריאתיים

תנועה (Vowel, V) – יכולה להיות קדמית או אחורית, נמוכה או גבוהה, עגולה או לא עגולה. בעת הגייתה קיימת זרימה חופשית של האוויר.

מושגים

בלומפילד, ליאונרד - Leonard Bloomfield (1877-1949) מחלוצי הבלשנות התיאורית. חקר את השפות ההודו-אירופיות על פי מבניהן מבחינה טיפולוגית.

בלשנות אתנולוגית - ניתוח היחסים בין תרבות, מחשבה ושפה וכיצד קבוצות אתניות שונות רואות את העולם מבחינה לשונית.

בלשנות היסטורית (דיאכרונית) – דנה בשינויים ששפות עוברות עם הזמן, פיתוח תיאוריות בנוגע לכך והסתמכות על אטימולוגיה.

בלשנות תיאורית (סינכרונית – Descriptive/Synchronic Linguistics) - תחום המתבסס על תיאור החותר לאובייקטיביות ודיוק ע"פ התחומים השונים של תיאור מבני-הלשון (תיאור סטרוקטורליסטי) ואשר נלמדו בשיעור הקודם: תורת ההגה, תורת הצורות, תחביר ואוצר-מילים (תחום המשמעים).

דיגלוסיה - שימוש בשתי שפות בקרב אותם דוברי שפה, כאשר שפה אחת היא נחשבת לגבוהה יותר (למשל ספרותית) והשנייה לצרכי יומיום (קיים למשל ביוונית ובערבית).

זהות קונטקסטואלית - הזמן המסוים, המקום המסוים והנסיבות המסוימות, בהן בני-אדם משתמשים בשפתם.

לאבוב, ויליאם (ארה"ב, נולד 1927 – William Labov) - מחלוצי תחום הסוציולינגוויסטיקה בעולם. מחקרם רבים שלו בתחום השפה האנגלית והחברה האמריקאית.

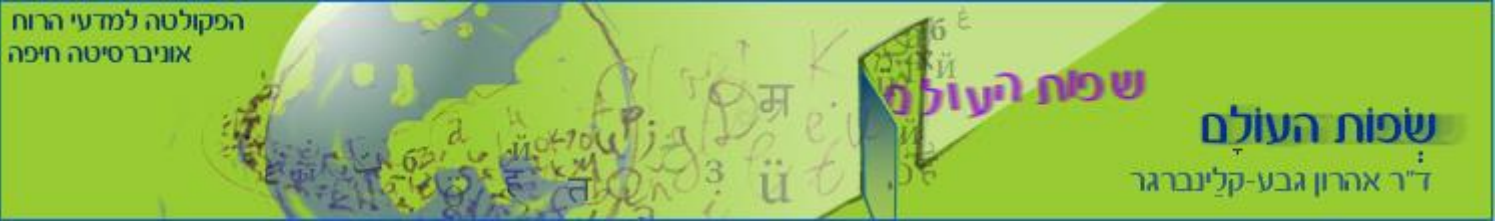
סוציולינגוויסטיקה (בלשנות חברתית) - כיצד שונות קבוצות אתניות שונות על בסיס אתני, דתי, מיני (סקסזם), זהות לאומית, רמת-חינוך, גיל וסטטוס-חברתי?

רוס, א.א.ק. A.C.S. Ross – כתב ב-1954 מאמר בשם "Linguistic class-indicators in present-day English" ובו פיתח תיאוריה הנקראת U and Non-U לגבי שימושי לשון בהתאם למעמד החברתי (U הוא המעמד החברתי הגבוה ואילו Non-U הינם שאר שימושי השפה על-ידי אחרים).

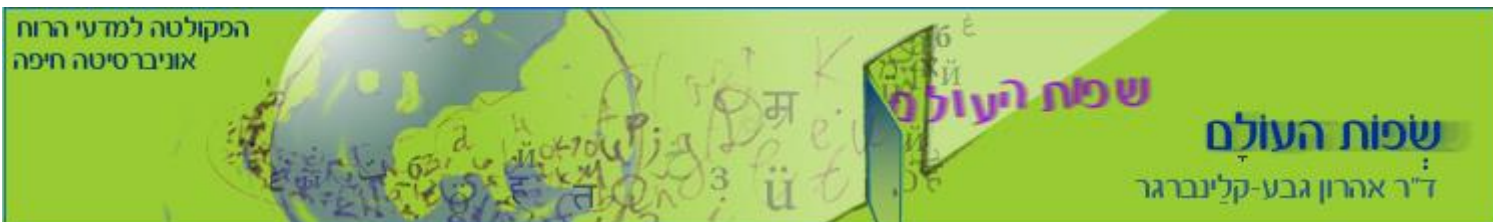
מושגים

- **אקספולאנג (Expolangues)** – תערוכה וכנס המתקיימים פעם בשנה בפריס עד עצם היום הזה, החל משנת 1983 ואשר עוסקים בנושא שפות, תרגום וקשר בין תשפה ותרבות בשפות העולם.
- **ארגו – ז'ארגון** של בעלי-מקצועות מסויימים (למשל קצבים, גנבים, דייגים).
- **בילינגוואליזם** – שימוש בשתי שפות בחיי-היומיום במידה ניכרת, כאשר אחת מהן היא שפת-האם.
- **טרילינגוואליזם** – שימוש בשלוש שפות בחיי-היומיום במידה ניכרת, כאשר אחת מהן היא שפת-האם.
- **ז'ארגון** - מילים וביטויים, בהם נעשה שימוש בקרב אנשים העוסקים בתחום ספציפי ואשר אינם מובנים על ידי אנשים אחרים (שייך ללשון סתרים).
- **פוליגלוט (Poliglot)** - אדם הדובר שפות רבות ברמה טובה (דיבור שוטף, קריאה, כתיבה).
- **פלינדרום** – מילה אותה יכולים לקרוא מסופה עד תחילתה, ממש כמו מתחילתה ועד סופה. סוג של שעשוע תרבותי בשפות העולם.
- **רב לשוניות (Multilingualism)**- אדם הדובר ברמה סבירה לפחות שתי שפות או קהילה שבה נעשה שימוש במספר שפות. בעולם ישנם יותר אנשים רב-לשוניים מאשר אנשים הדוברים שפה אחת בלבד.
- **"שפות רדומות" (Dormant Languages)** – כינוי לשפות, שאדם רכש במהלך חייו (מעבר לשפת האם) ואשר לא השתמש בהן במהלך חייו בתקופות ארוכות ובאופן עקבי. מתוך מונח זה ניתן להבין, כי אם ישוב לדבר, לכתב ולקרוא בשפות אלו – הן עשויות להתעורר למצבן הקודם, בפונקציה של מידת השימוש בחיי היומיום.
- **L1** - סימון לשפת-אם.
- **L2** - סימון לשפה נרכשת.

מושגים

- **אבן הרזטה** – בעקבות המשלחת המדעית של נפוליון למצרים ביולי 1799, נתגלתה ביד-המקרה אבן זאת בראשית (רזטה) שבאיזור הדלתא של מצרים. בשל העובדה, שהכתובת כללה שלוש שפות (יוונית, כתב דמוטי וכתב הירוגליפי) היה ניתן לחתור לפענוח כתב החרטומים המצרי, דבר שצלח ביד החוקר הצרפתי שמפוליון.
- **אידיאוגרם/אידיאוגרמה** – סימן גראפי המסמל רעיון או איכות מופשטים ולא מילה או צירוף מסוים. (בסינית: סימן המצרף שני תווים או יותר לציון מילים בעלות משמעות קרובה).
- **דטרמינטיב** – בשל צלילים דומים הומונימיים המורים על עצמים שונים, נוסף דטרמינטיב (למשל בכתב הירוגליפי המצרי) הבא להבחין בין המשמעים.
- **כתב הברתי (סילאבי)** – כתב המחקה בתרבויות הקדומות את מבנה ההברה בצורה בלתי אחידה, כך שניתן לחלק את המילה להברות שונות.
- **כתב יתדות** – כתב בצורת מסמרים, שהחל בשפה השומרית (איננה שמית) ועבר ממנה לאכדית (שפה שמית). הכיל מאות רבות של סימנים. החל כפיקטוגרפי ומכיל לוגוגרמות.
- **לוגוגרם/לוגוגרמה** – סימן כתב המציין מילה או יותר בלשון אחת או מספר לשונות, למשל: % כסימן לאחוז ו-\$ כסימן לדולר.
- **סימני וינצ'ה** – פרוטו כתב שנתגלה ברומניה וחוזר למאה השישית-שביעית לפנה"ס.
- **עצמות-ניחוש סיניות** - עדות לפרוטו כתב סיני מ-1200 לפנה"ס, כאשר הפיקטוגרפים דומים מאד לציורים. יש הרואים בשלב זה שלב בסיסי ראשוני ביותר להתפתחות הכתב הסיני-פיקטוגרם/פיקטוגרף – שלב ראשוני בכתב הדומה מאד לציור, למשל פיקטוגרף של סוס.
- **פונוגרם** – שלב מפותח יותר מהפיקטוגרף או מהלוגוגרם, כמעבר לכתב האלפביתי, שכן הצליל של המילה המסומנת התפתח כשלב לציון מילים אחרות.
- **פרוטו כתב** – שלב ראשוני ביותר הקרוב למעשה לציור ומכיל יסודות פיקטוגרפיים פרימיטיביים.

מושגים

- **אבוגידה או פידל** – כינוי למערכת-הכתב האתיופי, הכולל רישום של עיצור+תנועה, אך לא בצורה סיסטמית מוחלטת ולכן יש לזכור גראפמות שונות.
- **איבובן** – הכתה הארמני. שם זה הינו הלחם של שתי מילים, למעשה שתי האותיות הראשונות באלפבית הארמני איב+ בן.
- **האלפבית הבראהמי** - אלפבית עתיק בצפון תת-היבשת ההודית, שהרוב סוברים כי מקורו פיניקי. ממנו יצאו אלפביתים רבים אחרים בהודו ובמזרח אסיה וכן בנפאל.
- **אקשון תאי** – הכתב התאי (של תאילנד) שיש בו 44 עיצורים ותנועות רבות. נכתב בד"כ ללא הפרדה בין המילים.
- **בוסטרופדון** – הלחם של שתי מילים יווניות ופירושו "כפי שחורש השור", כלומר תיאור של הכתב השבאי, המתחיל משמאל לימין בשורה הראשונה ואילו מימין לשמאל בשורה השנייה וחוזר חלילה.
- **האנגול** – הכתב הדרום קוריאני, המכיל 14 עיצורים ו-10 תנועות. כיוון הכתיבה בו מיוחד: משמאל לימין+מלמטה למעלה, במערכת גושים המזכירה את הכתב של המאיה.
- **היראגאנה** – אחת מארבע מערכות-הכתב השונות הנהוגות ביפן. ההיראגאנה [קאנה חלקה= לכתב יד] משמש מילים יפניות שאין להן סימני קאנג'י (סיניים) משלהן והוא כתב עגול.
- **הכתב האוגריתי** – כתב-יתדות אלפביתי קדום מהחוף הסורי בשפה האוגריתית, הקרובה ללשון התנ"כ וסייעה להבנתה.
- **הכתב האטרוסקי** - כתב של עם קדום שכלה. הובא לאיטליה של היום על ידי היוונים במאה השישית לפנה"ס.
- **הכתב הדוואנאגארי** – מערכת אלפבית בצפון הודו, המשמשת שפות רבות בתת-היבשת. כולל רישום עיצור+תנועה.
- **הכתב הכופי** - כתב ערבי משלביו הקדומים ביותר. כתב מרובע וחסר נקודות דיאקריטיות, דהיינו לא ניתן להבחין בין האותיות ב,ג,י,ת,ת' – דבר המקשה על קריאתו.
- **הכתב המנדעי** - כתב ייחודי השייך לשפה שמית צפון-מערבית מהענף הארמי, למרות שעם זה יושב בדרום עראק ומהצד הפרסי של הגבול העראקי. בכתב זה כתובה היצירה הגדולה של המנדעים "גינזא רבא" (= "האוצר הגדול").
- **הכתב הנבאטי** – כתב מיוחד, שיש הסוברים שהכתב הערבי צמח ממנו. בכתב זה כתובה נמארה וכתובות רבות אחרות מירדן ומהנגב.
- **הכתב הסוריאני (הסורי)** - כתב ארמי, המשמש עד עצם היום הזה את הלהג הארמי המזרחי החי (טורויו). מכיל 2 סוגי כתב: אסטרגלו ו-סרטו.
- **הכתב הקירילי** - חוזר למאה העשירית לספירה ומשמש היום שפות רבות מהמשפחה הסלאבית או שפות של עמים שהיו תחת שלטונה או השפעתה של ברית-המועצות לשעבר. הרוב סוברים, כי מקורו יווני ומעטים סוברים שמקורו עברי.
- **הכתב הרוני או כתב פות'ארק** – כתב צפון נורדי עתיק אלפביתי, ששימש לפולחן קסמים, כישופים וראיית העתיד.
- **כתב אינואיט או הכתב הקנדי** – כתב אלפביתי, שהומצא מהלך המאה העשרים בקנדה עבור האוכלוסייה האינאיטית (אסקימואית שלה).
- **כתב מאלאיאלאם** – אלפבית הודי דרומי המשמש שפה זאת, שהינה דראוידית המוצאה.
- **כתובות פרוטו-כנעניות** - למשל כתובות סינאיות מ-צראביט אל-ח'אדם, שבהם יש שימוש אלפביתי והיו שסברו, כי כתובות אלו הן שהמציאו את רעיון האלפבית.
- **לוח-גזר** - לוח שהתגלה ב-1908 והינו בכתב העברי הקדום. לוח הכולל מונחים חקלאיים.

- **מראמנה אקהאג'ה** – הכתב הבורמזי שמקורו באלפבית הבראהמי.
- **סימנים מורכבים בכתב הסיני** - מיספר לוגוגראמות/אידיאוגראמות המשמשות מבחינה פונטית (פונוגראמות) להרכבת מילה חדשה, למשל, "מחשב" הוא חיבור של 2 אידאוגראמות "מוח" ו"חשמל" או לומר "הפסקה פתאומית" ירשמו הסימנים "סוס" + "דלת", שכן סוס ליד הדלת מורה על דבר פתאומי שמתרחש.
- **צ'וסונגול** - הכתב המשמש בצפון קוריאה של היום. ראו "האנגול".
- **קאטאגאנה** - אחת מארבע מערכות-הכתב השונות הנהוגות ביפן. כתב מרובע (קאנה קטועה=לדפוס). משמש לכתיבת שמות חיות ומילים זרות.
- **קאנג'י** – כתב סיני המשמש ביפן, לצד שלוש מערכות-כתב שונות ביפנית. נמצא גם בקוריאה וכן בוייטנאם באופן נוסף לכתבים המקומיים.
- **רומאג'י** – שיטת כתב ביפן לתעתוק מילים בינלאומיות/ ממוצא לטיני (מן המילה רומא).
- **Cara Pengucapan** - הכתב האינדונזי, ששאל את אותיותיו ממערכת הכתב הלטינית, שכן באינדונזיה מאות שפות, שלרובן המוחץ לא הייתה מורשת כתובה.
- **kartuli damts'erloba** - הכתב הגיאורגי (גרוזיני), שמשמש כמה שפות בקווקז ובו 33 עיצורים.

